Ilona Vaškevičiūtė,
Manvydas Vitkūnas,
Arvydas Malonaitis

Eišiškių piliavietė

Eišiškių piliavietė (Šalčininkų r., Eišiškių sen.) įrengta nežymios aukštumos V krašte. Piliavietės kiemas keturkampio pavidalo, 85x100 m dydžio, įdubusia vidurine dalimi, iš visų pusių apjuostas nuo 2 iki 4 m aukščio iš vidaus pusės ir 7–9 m aukščio iš išorės (nuo griovio) pylimu, taip pat apie 25 m pločio ir 4–5 m gylio (nuo gretimų laukų pusės) grioviu šio pylimo išorinėje pusėje. Piliavietės Š pusėje esančiame pylime, ties jo ŠV kampu yra 9–10 m skersmens bokšto iš akmenų ir plytų mūrytomis sienomis maždaug 1 m storio pamatai. Piliavietės kiemo ŠV kampe, duobėje irgi matosi kažkokio apie 5 m skersmens pastato pamatai. Kiemo P šone, arčiau pylimo PV kampo išlikę stačiakampio vėlyvesnio pastato, iš dalies įleisto į pylimą, griuvėsiai. Kiemo PR dalyje taip pat pastebimi čia stovėjusio stačiakampio pastato pamatai, o ŠR dalyje nemažas kiemo plotas išbetonuotas.

XVI a. rašytiniai šaltiniai Eišiškių pilį mini kaip vieną seniausių lietuvių pilių. Spėjama, kad XIV a. II pusėje čia buvo kunigaikščio Sudimanto ir jo sesers Onos, Vytauto žmonos, tėvonija. XIX a. I pusėje piliavietės kieme, PV kampe buvo įrengta Peterburgo–Varšuvos optinio telegrafo stotis, kurios pastatų liekanų yra išlikę dar ir dabar.

Piliavietė nėra sistemingai tyrinėta, tik nuo XX a. vidurio beveik kas dešimtmetį archeologų žvalgyta (1955, 1968, 1979, 1988 m.). Piliavietės kieme po velėna vietomis buvo pastebėtas 40–60 cm storio tamsios maišytos žemės sluoksnis. 1999 m. tiesiant optinį kabelį piliavietės prieigose, G. Zabiela vykdė žvalgomuosius archeologinius tyrimus. Jis ištyrė 40 m^2 plotą, bet kultūrinio sluoksnio nerado. Iki šiol nėra tiksliai žinoma piliavietės įrengimo data, neaišku, ar išvis čia buvo pastatyta pilis, ar tik paruošus piliavietę, ji jau buvo apleista.

2009 m. VPU vykdė tyrimus piliavietės kieme. Kastos 2 perkasos (po 25x3 m, kurių R ir V atitinkami šonai susijungia), ištiriant bendrą 50 m ilgio ir 3 m pločio plotą (1 pav.) Perkasos kastos pilies kiemo PV dalyje, 13 m į Š nuo P pylimo (matuota nuo vidaus pusės). Perkasos V kraštas rėmėsi į P pylimo kraštą.

Iškart po velėna ***perkasoje I*** atsidengė iki 25 cm (vietomis – iki 40 ar 50 cm) storio juosvos spalvos kultūrinis sluoksnis, labai užteršimas

1 pav. Bendras Eišiškių piliavietėje kastų perkasų vaizdas. I. Vaškevičiūtės nuotr.

Fig. 1. A general view of the trenches excavated at the Eišiškės castle site.

tas XX a. stiklo ir metalo šiukšlėmis. 60–80 cm gylyje atidengti pavieniai gana stambūs (30–40 cm skersmens) akmenys. Jie koncentravosi nedideliame plote pylimo papėdėje. Jokios aiškesnės konstrukcijos minėti akmenys nesudaro, jie tarpusavyje nesujungti jokia rišamąja medžiaga (2 pav.) Pavienių radinių (keramikos šukių vinių) aptikta tik kultūriniame sluoksnyje, kuris čia siekia 30 cm storį, tuo tarpu akmenys atsidengė giliau – įžemio priemolyje.

Kita akmenų sankaupa atkasta iškart po velėna. Joje aptikti smulkūs ir vidutinio dydžio (iki 20–30 cm skersmens) be tvarkos išsimėtę akmenys (3 pav.). Daugelis akmenų su aštriomis briaunomis, dažnai orientuotomis į akmenų sankaupos viršų, todėl iškart atmesta prielaida, jog tai galėtų būti grindinys. Po akmenimis rasta šiek tiek žvyro ir žvirgždo. Panašu, jog šioje vietoje būta nežymios daubos, į kurią statant pastatą optinio telegrafo stočiai buvo sumestos statybos darbų metu likusios akmenų nuoskalos. Akmenų sankaupa palikta neišardyta. Jos aplinkoje rasta daug vėlyvų radinių, įvairios glazūruotos ir neglazūruotos vėlyvos keramikos šukių. Didžiojoje perkasos dalyje kultūrinio sluoksnio storis siekė 20–25 cm. Jokių archeologiškai vertingų radinių perkasoje I nerasta. Įdomesnis radinys – geležinis 4 cm skersmens rutulio formos šovinys, rastas išmestose žemėse užpilant perkasą I.

Perkasoje II 5–7 cm gylyje visame plote pradėjo dengtis nuo 20 cm iki 80 cm storio tamsesnės žemės permaišytas kultūrinis sluoksnis. 5–25 cm gylyje rasta daugybė įvairių buitinių atliekų, fabriko darbo vinių, II Pasaulinio karo laikotarpio šovinių gilzių, natūralaus titnago. Visame kultūriniame sluoksnyje rasta buitinės keramikos šukių: žiestos keramikos puodų pakraštėlių, briaunelių, dugnelių. Aptikta ir fajanso indo šukių, fajansinių dekoratyvinių dirbinių. Rastą keramiką galima įvardyti kaip kaimišką, ji datuojama XVIII a. pabaiga – XX a. pradžia.

2 pav. Akmenų grindinys pylimo papėdėje, perkasoje I. I. Vaškevičiūtės nuotr.

Fig. 2. The stone paving at the foot of the earthwork in trench I.

3 pav. Aštriabriaunių akmenų grindinys perkasoje I. I. Vaškevičiūtės nuotr.

Fig. 3. The sharp-edged stone paving in trench I.

4 pav. Pastato pamatai perkasoje II.
I. Vaškevičiūtės nuotr.

Fig. 4. The building foundations in trench II.

5 pav. Židinys pastate II, perkasoje II.
I. Vaškevičiūtės nuotr.

Fig. 5. The fireplace in building II in trench II.

10–15 cm gylyje pradėjo ryškėti iš akmenų ir raudono molio plytų sumūryto pamato dalis. Pamatas 2,7x2,3 m dydžio, 30 cm aukščio, ilgesne kraštine orientuotas ŠR–PV kryptimi (4 pav.). Pamatas mūrytas iš 30x15x17; 20x10x15 cm ir panašaus dydžio lauko akmenų, juos statant, t. y. dedant į dugną, trumpesne kraštine. Ant akmenų klotos 30x12x7 cm dydžio raudonos plytos. Pamatas rištas tinko skiediniu. Plytos greičiausiai paimtos iš anksčiau statyto (galbūt pilies statymo laikotarpio) kokio nors nugriauto ar nugriuvusio pastato (gal bokšto?). Pastato PV šone pamato nėra. Čia greičiausiai buvo pastato durys. Tarpas, kuriame nėra pamato, 1,3 m pločio. Priešais įėjimą į pastatą prie jo Š sienos atsidengė 100x60 cm dydžio pusapvalis židinys, kurio tiesus kraštas buvo prigludęs prie pastato Š sienos (5 pav.). Židinys krautas iš 30x15cm, 20x10, 15x10 cm ir panašaus dydžio akmenų. Akmenų vidinė pusė apdegusi. Židinys nuo pamato ŠR kampo nutolęs per 1,1 m, o nuo ŠV kampo – per 60 cm. Skutant židinį nerasta nei didesnių anglių, nei degėsių. Jo padas buvęs ant aslos. Pastatas buvęs grįstas akmenimis ir užplūktas moliu. Pastato ŠV pusėje prie židinio yra tarsi ištrypta duobė. Matyt, toje vietoje būta suolo ar gulto.

Valant laisvas žemes pastato viduje, 30 cm gylyje rasta stiklo butelio duženų, viena jų – butelio dugnelis su užrašu kirilica „пиво “. Ten pat rastos 7 fajanso lėkščių šukės, viena jų su auksiniu apvadėliu, 3 žiestų puodų šukės. Puodai buvę degti oksidacinėje aplinkoje, su nežymiu priemaišų kiekiu, jų išorė glazūruota. Glazūra balta, neblizgi, rusvai gelsva ir rusvai žalsva. Pastato paskirtį galima būtų sieti su telegrafo įrengimu piliavietėje. Tai greičiausiai sargo namelis.

Išorinėje R pastatėlio pusėje 10–35 cm gylyje rasta 10 vienetų smulkių gyvulių kaulų ir pusė stambaus raguočio apatinio žandikaulio. Greičiausiai šie kaulai buvo išmesti namo gyventojo. Taip pat surinkta ir žiestos keramikos, identiškos jau aprašytajai, bei XIX–XX a. buitinių atliekų – fajanso indų duženų, surūdijusi skardinė nuo konservų, šovinių gilzių.

Atvykus grupei ekspertų iš Varšuvos kovų ir kankinių atminimo išsaugojimo tarybos (Lenkija), buvo pratęsti 2008 m. pradėti (*ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 556) archeologiniai ekshumaciniai tyrimai Eišiškių piliavietės V griovyje esančiame šulinyje. Šių tyrimų metu šulinys buvo dar pagilintas, 10 m gylyje surastas jo dugnas, tačiau žmonių palaikų nerasta. 2008 m. vykusių paieškų metu buvo surasti 3 neidentifikuotų žmonių palaikai.

The excavations at the Eišiškės castle site

In 2009 VPU conducted an excavation of the yard at the Eišiškės castle site (East Lithuania, Šalčininkai District). Two trenches with a total length of 50 m and a width of 3 m (Fig. 1) were excavated in the SW part of the castle's yard. In the greater part of trench I the cultural layer was 20–25 cm thick. No archaeologically valuable finds were discovered in trench I. Two stone pavings (Figs. 2–3) were unearthed in it. The cultural layer in trench II was 20–80 cm thick. Sherds of late 18th – early 20th-century household pottery were found in it. A 2.7 x 2.3 m foundation (Fig. 4) with a fireplace (Fig. 5) was unearthed at a depth of 30 cm in trench II. The building dates to the 19th century and should be connected with the optical telegraph building complex.

The search for people who had been killed and thrown in a well was continued in the W moat of the castle site but nothing was found in the well's bottom.

Gintautas Zabiela,
Rokas Kraniauskas,
Egidijus Abromavičius,
Edvinas Ubis

Klaipėdos piliavietės pietinė dalis

2009 m. Klaipėdos savivaldybei rengiant Klaipėdos piliavietės sutvarkymo ir pritaikymo visuomenės reikmėms projektą, KU joje vykdė žvalgomuosius tyrimus. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas piliavietės P dalies tyrimams, kuriuose iki tol jokie archeologiniai tyrimai nevyko. 2009 m. tyrimų tikslas buvo išsiaiškinti čia buvusių pilies statinių liekanų išlikimo būklę bei pagal galimybes pabandyti surasti bastioninės pilies P kontūrą. Pastarasis tikslas buvo iškeltas tik 2009 m. rudenį, tad jo deramai įvykdyti šiame tyrimų sezone nepavyko.

Tyrimų metu įvairiose piliavietės vietose tyrinėti 6 plotai: PR bastiono vietoje plotas 1 (45 m^2), P kurtinos vietoje – plotai 2 ir 3 (abu po 66 m^2) ir 6 (26,8 m^2), pilies kiemo V dalyje – plotas 4 (150 m^2), R kurtinos V dalyje – plotas 5 (5 m^2). Bendras 2009 m. Klaipėdos piliavietėje tyrinėtas plotas sudarė 332 m^2 (1 pav.). Dar 2 plotai (7 ir 8) (39 m^2) 2009 m. buvo tik pradėti tirti.

Tyrimų metu nustatyta, kad piliavietėje išlikę stori kultūriniai sluoksniai, kurie viršuje padengti 25 cm (virš viduramžių pilies P sienos) – 2 m (PR bastione) storio XX a. suformuotais sluoksniais su labai gausiais tarybiniu laikotarpiu piliavietėje tankiai statytų gamybinės paskirties pastatų pamatais ir įvairiomis požeminėmis komunikacijomis. Kai kada (plotai 2, 3, 4 ir 6) XX a. palikimas užima iki